

ŞUARA TEZKİRELERİNDE ANEKDOTLAR VASITASIYLA BİLİNÇALTINA TELKİN EDİLEN OLUMSUZ MESAJLAR: KÜNHÜ'L-AHBÂR'IN TEZKİRE KISMI ÖRNEĞİ

Ahmet AKGÜL¹

Özet

Biyografi, bütün dünyada tarih ve edebiyatla ilişkilendirilmiş; çoğunlukla edebiyatın alt dallarından biri olarak kabul edilmiştir. Şuara tezkireleri de Türk edebiyatında Osmanlı şairlerinin biyografileri hakkında bilgi veren en eski ve güvenilir kaynaklar olarak kabul görmektedir. Yakın geçmişte tezkirelerin tıpkıbasımları yahut bugünkü harflere aktarılmış (transkripsiyonlu) metinleri oldukça ciddi çalışmalar neticesinde günümüz araştırmacısının istifadesine sunulmuştur. Mafâhîh bu emek mahsulü çalışmaların yanında tezkirelerle ilgili yapılması gereken başka önemli çalışmalar da vardır. Bunlardan biri şair tezkirelerinin mukayeseli ve tenkidî bir bakış açısıyla ele alınması, bir diğeri ise tezkirelerde verilen bilgilerin güvenilirliklerinin sorgulanmasıdır. Zira bu eserlerin hangi kimlik, karakter ve bakış açısıyla kaleme alındığı konusu, içerdikleri birçok sıradan bilgiden daha fazla önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Osmanlı tarih ve edebiyatının önemli müelliflerinden Gelibolulu Mustafa Âlî'ye ait olarak bilinen Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı'nda yer alan biyografilerin, içerdikleri anekdotlar vasıtasıyla, okuyucunun bilinçaltına verdiği olumsuz mesajlar üzerinde durulmuştur. Seçilen yöntem, incelenen eser üzerinde teknik ve bütüncül bir kaynak tenkidi çalışması olduğu iddiasında değildir. Zira kullanılan metot/bakış açısı, sezgi ve muhakeme üzerine kurulmuş basit bir metottur ve hiçbir yönüyle Künhü'l-Ahbâr'ın sahihliğini tespit edebilme kudretine sahip değildir. Fakat eser, sahilik yönünden kendisinden şüphe duyulmayı hak edecek verilerle doludur. Makalede bu veriler bağlamında, tezkire yazarının anlattığı anekdotlarla Osmanlı toplumunu hangi karakter ve bakış açısından tasvir ettiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Osmanlı Şuara Tezkireleri, Künhü'l-Ahbâr, Gelibolulu Mustafa Âlî, Anekdot, Kaynak Tenkidi.

NEGATIVE MESSAGES SUGGESTED TO THE SUBCONSCIOUS THROUGH ANECDOTES IN POET BIOGRAPHIES: THE EXAMPLE OF BIOGRAPHY PART OF KUNH-UL-AHBAR

Abstract

Biography has been associated with literature and history across the world, and it has widely been accepted as one of the lower branches of literature. Poet biographies are regarded as the oldest and most reliable sources giving information about the biographies of the Ottoman poets in Turkish literature. Poet biographies are regarded as the oldest and most reliable resource providing information about the biography of the Ottoman poets. Facsimile biographies or texts which were transferred to current letters (transcribed ones) were presented to the benefit of today's researchers as a result of a serious study in the recent past. However, in addition to these works, which were obtained through considerable effort, there are another important works which need to be done about the biographies. One of them is consideration of poet biographies with a comparative and critical perspective; the other one is the examination of reliability of the provided information in biographies. Because the issue from which identity, character and point of view these works were penned is more important than the lots of ordinary information they contain.

In this study, negative messages, given to the subconscious mind of the reader through anecdotes they contain, which were in Biography Part of Kunh-ul-Ahbar known as the work of Mustafa Ali of Gallipolis who is one of the most important authors of Ottoman history and literature, were focused. The selected method does not claim to be a technique and integrated source of criticism running on the review of work. Because

¹ Okt., Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, ahakgul@yahoo.com.

the used method / insight is a simple method based on intuition and reasoning and does not have the ability to identify the authenticity of any aspect of Kunh-ul-Ahbar. But the work is filled with the data which is enough to create doubts regarding the work itself in terms of authenticity. In the context of this data in the article, it was tried to reveal with the depicted anecdotes, from which character and point of view the biography writer portrays the Ottoman society.

Keywords: Ottoman Poet Biographies, Kunh-ul-Ahbar, Mustafa Ali of Gallipolis, Anecdote, Text criticism.

GİRİŞ

Şair/şuarâ tezkireleri, şairlerin -özellikle Osmanlı şairlerinin- hayatları hakkında bilgiler veren, bu şairlerin şairlerinden örnekler ihtiva eden ve klâsik Türk edebiyatı tarihi ile divan şairleri hakkında bilgiye ulaşmada ilk başvuru kaynakları olarak gösterilen eserlerdir.² Bugüne kadar üzerlerinde yorucu ve bir o kadar da övgüye değer çalışmalar yapılmış olmasına rağmen bu eserler, sahilik ve güvenilirlik yönlerini ön plana çıkarma maksatlı, bütüncül ve karşılaştırmalı tenkitlere tabi tutulmamıştır.³

Tezkirecilerin tarihe tanıklık ettikleri, yaşadıkları dönem hakkında birinci ağızdan bilgi verdikleri varsayılmaktadır. Fakat tarihimizle, geçmişimizle ilgili düşüncelerimizi ve bakış açımızı şekillendiren bu tanıkların güvenilirlikleri pek sorgulanmamıştır. Hâlbuki bilginin kendisi kadar bilgiyi sunan kişi de önemlidir (Coşkun, 2011a: 145). Hatta bilgiyi sunan kişinin bu eylemi gerçekleştirirken kullandığı dil, eserine konu edindiği şahıslar hakkındaki fikirleri, içinde yaşadığı toplumun değerlerini temsil edip etmediği gibi unsurlar da araştırılmalıdır. Ağâh Sırrı Levend, yazarları çağlarıyla birlikte değerlendirmek gerektiğinin altını çizer ve yazarın karakterleri, öğrenimi, mesleği, ideolojisi ve hayat tarzı göz önünde bulundurulmadan eseri hakkında tam olarak bilgi sahibi olunamayacağını bildirir (Levend, 1998: 4). Edward Hallet Carr'ın bu konudaki görüşleri de Levend ile kısmen benzerlik göstermektedir: *"Bir kere tarihin olguları bize hiçbir zaman 'arı' olarak gelmezler, çünkü arı bir biçimde var olmazlar ve var olamazlar: Her zaman kayıt tutanın zihninden kırılarak yansılar. Bundan şu sonuç*

² Şuara tezkireleri üzerine yapılmış oldukça kapsamlı çalışmalar vardır. Tezkirecilik geleneği ve Türk edebiyatında yazılan şuara tezkireleri ile söz konusu eserlerin tarih içerisindeki yeri bu mühim çalışmalarla etraflıca ele alındığı için malumu ilam etmek gerekli görülmemiş, bazı çalışmalara değinmekle iktifa edilmiştir: Bk. Halûk İpekten vd., *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yayınları, Ankara 2002; Filiz Kılıç, *XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. XVI-XXXIV. Tezkirelerle ilgili ayrıca şu ansiklopedi maddelerine bakılabilir: Abdülkadir Karahan, "Tezkire", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 12/1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, s. 226-230; Mustafa Uzun, "Tezkire (Türk Edebiyatı)", *DİA*, İstanbul 2010, Cilt: 34, s. 69-73; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (TDEA)*, "Şuara Tezkireleri", Cilt: 8, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, s. 180-182; İskender Pala, "Tezkire" *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2004, s. 456-458. Bu müstakil eser ve ansiklopedi maddelerinin yanında şuara tezkireleri üzerine 1999 yılına kadar yapılmış olan çalışmaların bibliyografyasını ihtiva eden bir makale de vardır: Bk. M. Fatih Köksal, "Türkçe Şu'arâ Tezkireleri Üzerine Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası", *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Dr. Himmet Biray Özel Sayısı*, Ankara 1999, s. 544-567.

³ Şair/şuara tezkirelerinin kaynaklık değerleri ve güvenilirlikleri üzerine bu makaleyle benzer mana ve mahiyette bazı çalışmalar yapılmıştır. Bk. Menderes Coşkun, "Latifi'de Oryantalizmin Parmak İzleri: Latifi'nin Türk ve İslam Büyüklerini Anekdotlar Vasıtasıyla Değersizleştirme Gayreti", *Süleyman Demirel Üniversitesi FEF Sosyal Bilimler Dergisi*, Isparta 2011, 23, 145-169; Vedat Korkmaz, *Latifi ve Âşık Çelebi Tezkirelerinin Anekdotlar Yönünden İncelenmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2012; Nuri Çelebican, *16. Yüzyıl Tezkirelerinde Bilgi Akışı*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale 2006. Bu çalışmalarda ya bir eser müstakil olarak değerlendirilmekte (Coşkun, 2011) ya aynı yüzyıla ait tezkireler, içerdikleri belli şair biyografileri etrafında ele alınmakta (Çelebican, 2006) ya da yine aynı yüzyıldan iki tezkire, içerdikleri ortak şair biyografileri etrafında mukayese ve tenkit edilmektedir (Korkmaz, 2012).

çıkarsa ki bir tarih eserini ele alınca, ilk ilgileneneğimiz, içindeki olgular değil, onu yazan tarihçi olmalıdır." (Carr, 1993: 29; aktaran Coşkun, 2011a: 148).

Araştırmacıların görüşlerinden de anlaşıldığı üzere, tarihe mal olmuş şahsiyetler hakkında bilgi veren kaynaklar/yazarlar, kendilerinden sonra gelen kuşakların zihin dünyalarını ve buna bağlı olarak yaşam biçimlerini şekillendirmektedir. Bu sebeple ilk olarak tarihe/topluma kaynaklık eden eserler, tanıtılmadan önce güvenilirlik süzgecinden geçirilmeli, ciddiyetle iç ve dış kaynak tenkidine tabi tutulmalıdır. Zira geçmişin bugüne ne kadar objektif ve kusursuz yansıdığı belirsizdir.

Tarihî kaynakların disiplinler arası bir bakış açısıyla ele alınması da ayrı bir zorunluluktur. Çünkü sosyal bilimlerin tamamı ancak disiplinler arası bir çalışmayla birleşirse kendilerini sahteliklerden kurtarabilir ve asıl gaye olan gerçekliği yansıtabilirler (Karabağ, 2011: 255).

Eski eserler hakkında araştırma yaparken/hüküm verirken, Batılı ve yerli oryantalistlerin Osmanlı'yı zalim ve ahlaksız bir millet olarak göstermek için uydurma belge ve eser üretme faaliyetleri hatırdan tutulmalıdır. (Coşkun, 2009: 192). Yine Batılı oryantalistlerce (çoğunlukla devlet desteğiyle) meydana getirilen Wellington Evi gibi oluşumlar hiç unutulmamalıdır.⁴ *Eski eser kütüphanelerinin hazinelerle dolu olduğu doğrudur; ancak bu hazinedeki mücevherlerin bazılarının orijinalliğinden şüphe etmek hazine mirasçılarının en tabii hakkıdır* (Coşkun, 2009: 196).

Kaynak tenkidıyla sahte bir eseri fark etmenin birçok yöntemi bulunmaktadır. Menderes Coşkun; Z. Velidi Togan, M. Kütükoğlu ve T. Baykara'nın verdiği bilgilere dayanarak bu yöntemler arasında *içerik (mesaj, telkin veya zihniyet) tenkidi, dil ve üslûp tenkidi, hat ve imlâ tenkidi; kâğıt, mürekkep, cilt, boya tenkidini sayar* (Coşkun, 2011b). Bu çalışmada seçilen yöntem, eser üzerinde teknik ve bütüncül bir tenkit çalışması olacağı iddiasında değildir. Zira kullanılan metot veya bakış açısı, gelişmiş ve bilimsel bir tenkit metodu değil; sezgi ve muhakeme üzerine kurulmuş basit bir metottur.

Osmanlı tarih ve edebiyatı, nesir yazarları içerisinde kendisine müstesna bir yer edinmiş olan Gelibolulu Mustafa Âlî'nin, *Kühû'l-Ahbâr*'ını 16. yüzyılda tamamladığı bilinmektedir. Eser, bir mukaddime ve "rûkn" olarak adlandırılmış dört bölümden meydana gelmektedir ve kendisinden önce yazılmış bütün tarih kitaplarına şamil olma iddiasındadır (Gelibolulu Mustafa Âlî/GA, 1994: 18). Genel bir tarih kitabı olarak bilinen ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 16. yüzyılın sonuna kadar geçen süreyi konu edinen eserde yer alan şair biyografileri,

⁴ Wellington Evinin 1915'te yayımladığı bir rapora göre 17 ayrı dilde yazılmış "iki buçuk milyon nüsha kitap, broşür ve diğer yazılı propaganda malzemesi" İngiliz Devleti'nin de desteğiyle basılmış ve dağıtılmıştır (McCarthy, 2002: 470). Bu eserlerin bir kısmında hangi mesajların verildiğini McCarthy şöyle özetler: "Türkler yönettikleri bütün ülkeleri harabeye çeviren cahil yöneticilerdir.", "Türkler Hıristiyanlara karşı insanlık dışı zulümlerin suçlularıdır, bu suçlar kitle katliamları ve korkunç cinsel suçları da kapsamaktadır.", "Osmanlı imparatorluğundaki halk kitleleri kurtuluş için İngilizleri beklemektedir." (McCarthy, 2002: 472; aktaran Coşkun, 2009: 194).

Mustafa İsen tarafından doktora tezi olarak bir araya getirilmiş (1979) ve daha sonra kitap olarak yayımlanmıştır.⁵

Bu çalışmada, Türk edebiyatı içerisinde oldukça hacimli bir yer işgal eden ve divan edebiyatının temel bilgi kaynağı olarak gösterilen şuara tezkireleri, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı* özelinde sorgulanmakta; bu eserde yer alan anekdotlar vasıtasıyla oluşturulan -veya oluşturulmak istenen- Osmanlı toplumu imajı, sade bir içerik tasnifiyle ortaya konmaktadır.⁶ Böylelikle bir milletin fikrî yapısının, kültürel tarihinin ve değer yargılarının şekillenmesinde, bu eser vasıtasıyla muhataplarının bilinçaltına hangi mesajların telkin edildiği tespiti çalışılmaktadır.

1. Anekdot Terimi

Türk edebiyatına terim olarak Batı'dan geçen anekdot türünün özelliklerini ortaya koyan, gelişimini ele alan ve bu terimi yeterince izah eden müstakil bir çalışma maalesef yoktur. Anekdot, bazı edebiyat sözlüklerinde genellikle fıkra ile eş anlamlı olarak görülmekte (Karaalioğlu, 1975; Püsküllüoğlu, 1996; Çotuksöken, 1992), edebiyat ansiklopedilerinde "kısa hikâye, menkıbe" gibi tariflerle ele alınmaktadır (*TDEA*, Cilt: 1: 138). Batı kaynaklı bazı çalışmalarda ise fıkradan ayrı bir tür olarak ele alınmaktadır ve fıkradan daha uzun ve gerçekçi olduğu vurgulanmaktadır (Grothe, 1971: 54-56; aktaran Aksöz Yıldırım, 2002: 69).

Anekdotun kaynaklarda eş veya yakın anlamlı olarak tarif edildiği türlerden farkını ortaya koyan şu izah dikkate değerdir:

"Anekdot, şu özelliklerinden dolayı yakın olduğu anlatı türünün küçük biçimlerinden ayrılır: Fıkra ile kısalığı ve nükteyi paylaşırken gerçekliğe olan talebi ve bilinen mekânlara ya da tarihî kişilere bağlantı kurmasıyla ayrılır; insan sorunlarını komik taraflarıyla ele alan hicivsel ve eğlendirici hikâyeden (genelde ironik), saygılı tondan ve kurnaz davranmadan çok ani karar verme gücünün tercih edilmesinden dolayı ayrılır; kısa öyküden biçimsel kaygısızlıktan ve olayın -sözde gizlenmiş- gerçekliğinden dolayı ayrılır." (Reallexikon der Literaturwissenschaft, 1997: 87; aktaran Aksöz Yıldırım, 2002: 69).

Ayrıca Robert Petsch, anekdotun çekici olanı, günlük yaşamda ilginç ve farklı olanı ele aldığını vurgularken (Petsch, 1942: 425); Bausinger, anekdotların genel geçerli bir hakikati hedefleyeceği gibi tamamen uydurulmuş da olabileceklerini söyler (Bausinger, 1968: 220; aktaran Aksöz Yıldırım, 2002: 66).

Anekdotla yakın özellikler gösteren bir tür de "istitrad"dır. Klâsik Türk edebiyatı mahsulü iki tezkire temel alınarak yapılan bir çalışmada, istitradla -ve anekdotla- benzerlikler taşıyan ve genellikle işledikleri konuya göre bazen de uzunluk/kısalıklarına göre farklı isimler alan mutâyebe, mülâtafa, rivayet, fıkra, latîfe gibi türler

⁵ Çalışmada, şair biyografilerinde yer alan anekdotlar, "*Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, (Haz. Mustafa İsen), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1994" künyeli çalışmadan alınmıştır.

⁶ Anadolu sahasında 16 ve 17. yüzyıllarda Türkçeye kaleme alınmış şuara tezkirelerinin tamamı, içerdikleri anekdotlar bakımından, tarafımızca doktora tezi olarak mukayeseli bir incelemeye tabi tutulmaktadır.

arasındaki bağlantıdan söz edilmektedir.⁷ Bahsi geçen çalışmada, istitrad terimi, “*anlatılan konuya çeşitlilik, zenginlik katmak, böylece okuyucunun ilgisini canlı tutmak için uzun konu arasına ana konuyla bağlantılı, başka bir konu sıkıştırmak*” (Seymen, 2008: 15) şeklinde tarif edilmektedir. Bu tarifte ana konunun arasına sıkıştırılan başka konuların iyi ya da kötü herhangi bir gaye taşımadığı, sadece okuyucuyu sıkmamak gibi -faydalı- bir amaca hizmet ettiği sonucuna varılmaktadır ki kanaatimizce bu yorum tezkire yazarlarına yönelik iyi yönde bir niyet okumadır.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere anekdot için yapılan tanım ve izahlar, bu türün hâlihazırda oldukça gevşek bir yapıya sahip olduğunu ve kendisine yakın birçok türle karıştırdığını göstermektedir.

Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı incelenirken anekdot terimi, eserde anlatılan/anlatılması gereken ana konuyla (biyografiyle) bağlantılı olsun olmasın, araya sıkıştırılmış rivayet, fıkra, latife, kısa hikâye vb. diğer başka anlatım türlerinin bütününe kapsayacak şekilde düşünülmüştür.

2. *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı'nda Yer Alan Anekdotların Tasnifi*

Bu çalışmada ele alınan anekdotların muhatabı olan şahsiyetler, Osmanlı tarihinde veya edebiyatında, daha fazla şöhret buldukları yönleriyle değerlendirilmiş ve tasnif edilmişlerdir. Örneğin, “Edebî Kimliğe Sahip Kişilerle İlgili Anekdotlar” başlığında değerlendirilen Ahmed Paşa, Osmanlı edebiyatında olduğu kadar Osmanlı tarihinde de önemli bir yere sahiptir. Zira Ahmed Paşa'nın hocalık ve vezirlik gibi görevlerde bulunduğu; hatta Fatih Sultan Mehmet'in musahibi (sohbet arkadaşı) olduğu bilgisi kaynaklarda geçmektedir (Karabey, 1999: 3-4). Bu görevlerine rağmen Ahmed Paşa, edebiyat tarihinde şairlik yönüyle daha çok ön plana çıktığı için kendisi “*edebî kimliğe sahip kişiler*” arasında ele alınmıştır. Bu örneğe tersinden bakmak da mümkündür. Zira diğer başlıklar altında değerlendirilen şahsiyetler (padişahlar, şehzadeler, vezirler vb.), şairlik meydanında da boy göstermişlerdir. Fakat şairliklerinden ziyade buldukları konum, görev veya meslekleriyle ön plana çıktıkları için meslekleri veya konumlarına göre bir tasnife tabi tutulmuşlardır.

Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı'nda biyografisine yer verilen şahıslar kadar biyografiye anekdotlar vasıtasıyla dâhil olan ikinci ve üçüncü şahıslar da önem arz eder. Çünkü bazen anekdot, biyografisi verilen şahıstan çok biyografide yer bulan diğer şahısları ilgilendirir. Hatta çoğunlukla bu diğer şahıslar üzerinden mesajlar verilmektedir. Mesela “Padişahlar ve Şehzadelerle İlgili Anekdotlar” başlığında değerlendirilen Yavuz Sultan Selim hakkındaki anekdot, Tali'nin biyografisinden iktibas edilmiştir.⁸

⁷ Bu türlerle ilgili bilgi için bk. Emine Seymen, *Sehî Bey ve Latîfi Tezkirelerinde İstitrâd*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Adana 2008, s. 9-17.

⁸ İlginçtir ki muhatabı padişah, şehzade veya vezir gibi devletin üst kademesini ilgilendiren anekdotlar, başka biyografilerde yer bulmuştur. Devlet müessesesini temsil eden bu şahısların kendi biyografileri ise klişe övgü ifadeleriyle bezenmiştir. Dolayısıyla tezkirelerde, Osmanlı Devleti'ni yöneten kişiler hakkındaki yargılara ve mesajlara daha çok başka biyografilerde - anekdotlar vasıtasıyla- rastlanır. Hâl böyle olunca, Osmanlı Devleti'ni idare eden kişiler hakkında bilgi sahibi olmak isteyen araştırmacı/okuyucunun sadece tanımak istediği şahsın biyografisine bakması maalesef yeterli olmamaktadır.

Tezkirede ele alınan şahısların kişiliklerini olumsuzlayan fakat tam olarak anekdot özelliği taşımayan bazı parçalar değerlendirme dışında bırakılmıştır. Eserde sıkça karşılaşılan bu durum ayrı bir çalışmanın konusu olabilir.⁹

Bu bağlamda incelenen tezkirelerden elde edilen anekdotlar aşağıdaki üst başlıklara göre tasnif edilmiş ve değerlendirilmiştir:

1. Edebî Kimliğiyle Ön Plana Çıkan Kişilerle İlgili Anekdotlar
2. Padişahlar ve Şehzadelerle İlgili Anekdotlar
3. Kadılar ve Diğer Hukuk Adamlarıyla İlgili Anekdotlar
4. Sadrazamlar, Vizirler, Paşalar vb. İdarecilerle İlgili Anekdotlar
5. Diğer Kamu Görevlileriyle İlgili Anekdotlar
6. Etnik Kimliklerle İlgili Anekdotlar

2.1. Edebî Kimliğiyle Ön Plana Çıkan Kişilerle İlgili Anekdotlar

*Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı'*nda edebî kimliğiyle ön plana çıkan şahsiyetlerin biyografilerinde yer alan anekdotların neredeyse tamamı olumsuz içeriğe sahiptir. Zira biyografilerden tespit edilen sekiz anekdotun yedisinde şahıslar (şair ve edipler), uçkur düşkün, içkici, hırsız, intihalcı, tahammülsüz, kıskanç, sözünde durmayan, aşağılık kimseler olarak gösterilmektedir. Geriye kalan bir anekdotta ise başka bir tezkire yazarı olan Âşık Çelebi'nin unutkanlığı ve bu unutkanlıktan duyduğu pişmanlık anlatılmaktadır.¹⁰

⁹ Tam olarak anekdot özelliği taşımayan fakat yine de üzerinde ayrıca durulması gereken bir diğer konu da tezkirecinin eserinde ele aldığı şahısları karalayan bilgilere yer veriyor olmasıdır. Bu konuda iki örnekle iktifa edilecektir:

a. Yavuz Sultan Selim devri şairlerinden ve Surre Emîni Revânî, ayyaş, şarap düşkünü ve daima sarhoş biri olarak gösterilmektedir: "Hayli ten-perver ve âlûde-i câm u sâgar şebân rûz mey-perest ve dâ'imî mâhmur u ser-mest kimse imiş. Ana binâ'en ekser-i eş'ânî bâde-i nâb vasfında vâki' imiş" (GA, 1994: 177).

b. Şair ve Defterdar Zihnî, intihalcı bir şair olarak anlatılmaktadır: "Hâlâ ki bana beytü'l-mâl ısmarlandı diyü erbâb-ı nazmun beytü'l-mâlini çalmada sâriklarun sâlârı imiş. Ma'a-zâlik nazmı bî-ma'nâ tahayyüli mâlâ-ya'nî bir şahs imiş. Bu matla'ından hasb-i hâli ashâb-ı kâle rûşen olmuş. Eger sâhibi çıkmazsa bu beyt anundur" (GA, 1994: 156).

¹⁰ Olumsuz içeriğe sahip olmayan bu anekdotta Âlî, döneminin tezkire yazarlarından biri olarak bilinen Âşık Çelebiyi ziyaret ediyor. Âşık Çelebi, misafirini üç gün yedirip içirdikten ve bir güzel ağırladıktan sonra, kaleme aldığı tezkiresinde (*Meşâ'irü's-Şu'arâ*), Âlî'ye yer vermemiş olmasından duyduğu pişmanlığını ve üzüntüsünü anlatıyor. Ayrıca Âlî'yi kendi nüshasının kenarına ilave ettiğini belirtiyor: "... Lâkin bize her mülâkat itdükçe şerm ü hicâbdan hâlî olmadı. Bâ'is nedür didükde semt-i i'tizâra mahlas buldı. 'Âkibet râz-ı dilini beyân eyledi. Meş'ârü's-Şu'arâsında bizi yazmayup tettebbu'ındaki kusûrını müş'ir sözler söyledi. Ya'nî ki niçe yıllar ashâb nazmun tettebbu'ında oldum. Yine hâtîme-i kârda birkaç gazel diyenleri yazmış kitâb te'lîf iden fuzalâ tercümesinde kendümi yanlış buldum diyü zeyl-i i'tizâra teşebbüs idüp tekrâr kendü nüshasına der-kenâr ve ahvâl-i mü'ellefât u âsârümüzü icmâl üzre nakş u nigâr itdi. Lâkin ol zamâne dek nice nüshası münteşir olup ekserinde bizüm zikrümüz bulunmamagla gafletine haml itdüklerini yâd itdükçe aklı başından gitti." (GA, 1994: 312). Anekdotta geçen "kendü nüshasına der-kenâr etme" bilgisi doğrulanmış bir bilgi değildir. Zira Mustafa İsen'in belirttiği üzere *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'nın hiçbir nüshasında Âlî'nin biyografisine rastlanmamıştır (İsen, 1994: 25).

2.1.1. Şair ve Vezir Ahmed Paşa'yı Ahlaksız Biri Olarak Gösteren Anekdot

Fatih Sultan Mehmet devrinde yaşamış ve şairliğiyle şöret bulmuş olan Ahmed Paşa hakkında diğer tezkirelerde ufak farklılıklarla anlatılan ve şairi ahlaksız, uçkur düşkününü biri olarak gösteren anekdot,¹¹ *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*'nda da yer bulmuştur. Anekdotta, Fatih Sultan Mehmet'in vezir ve musahiplerinden olan hatta kazaskerlik rütbesine kadar yükseldiği bilinen Ahmed Paşa'nın, sarayda iç oğlanlarından birine gönlünü kaptırdığına, bu iç oğlanına sahip olabilmek için varını yoğunu sarf ettiğine dair bir iftiraya uğradığı anlatılmaktadır.¹²

Anekdotta yer alan hadise, bir iftira olarak gösterilmektedir. Belki anlatılan hadisenin iftira olması gerçek olmasından yeğdir. Fakat tarihte adaletli olmasıyla şöret bulan Fatih Sultan Mehmet gibi bir padişahın bu iftiraya itibar ederek musahibini hapse attırması, anekdotun "iftira" kılıfına sokulmaya çalışıldığını çağırıştırır. Bunun yanında anekdot vasıtasıyla Osmanlı adalet sisteminin sarayda işlenen cürümleri bile çözmekten aciz olduğu mesajı telkin edilir. Hepsinden önemlisi Fatih Sultan Mehmet'in veziri ve sohbet arkadaşı, uçkur düşkününü, sapık bir kimse olarak gösterilmektedir.

Ayrıca anekdotun devamında şairin önce hapse atılması ardından affedilip mütevellilik göreviyle Bursa'ya gönderilmesine yer verilir. Fakat şairin hapisten neden çıktığı ve devlet görevine yeniden nasıl döndüğü bilgisi yoktur.¹³

2.1.2. Şair ve Müderris Mevlânâ İshak'ı Ahlaksız ve Sapık Biri Olarak Gösteren Anekdot

Âlî, "*memâlik-i zevk u şevkun şehriyâr-ı şehri-âşûbî*" ve "*mey-hâne-i sûz u güdâz ve mey-gede-i işret-sâzlıkda cân-ı bâde gibi kâse-i ar u nâmûsını seng-i hârâlara çalan*" gibi nahoş sıfatlarla anlatmaya başladığı Sahn Medresesi müderrislerinden Mevlânâ İshak'ı (Üsküplü), biyografinin ilerleyen kısımlarında ahlaksız bir anekdotun başkahramanı yapmaktadır.¹⁴ Anekdotta yer alan hadiseye göre bir gün ders vermeye Sahn Medresesine doğru giden İshak Çelebi'nin önüne bir oğlan çıkar. Çelebi, âdeti olduğu üzere bu güzelin peşine takılır ve sokak sokak onu takip eder. Yol bir çıkmaz sokağa varır. Takip ettiği genç o sokakta ikamet etmektedir ve evine girerken gencin babası kapıda görünür. Oğlunu takip ettiğini anlayan baba (mesleği imam), İshak Çelebi'yi evine davet

¹¹ Ahmed Paşa hakkında, ufak farklılıklarla, diğer tezkirelerde de anlatılan anekdot için bk. Sehî, 1998: 60; Latîfî, 2000: 157; Kınalızâde Hasan Çelebi, Cilt: 1, 2009: 111; Âşık Çelebi, Cilt: 1, 2010: 287-288.

¹² "*Dâhil-i harem-i pâdişâhîye vâsil mültefit-i celîle-i şehinşâhî olduğu takarrub-ı haysiyetle mevâzî-ı töhmete karîb ve mezann-ı tam-ı nefsanî olan işret-i pür işrete nesîb ve takarrub-ı gilmân-ı firdevs-mekân olan iç oğlanlarından birinün tılsım-ı genc-i nihânîsini nefs-i emmâre mârî ile feth-i lâzımı'l-hayâye belki bir küp altun bulan müflis-i nâ-bekâr gibi leyl ü nehâr tasarruf-ı zer ü sîm ve nakd-ı bâhirü'l-intişârını ta'biye-i (?) hemyân teslim eyledi diyü iftirâya mazhar düşürdiler. Bu takrîb ile ihânet ü siyâset ve gâh Yedi Kullede habs idüp Murâdiye tevliyetini virüp Burusaya gönderdiler*" (GA, 1994: 131).

¹³ Başka tezkirelerde şairin affına vesile olarak "Kerem" redifli kasidesi gösterilmektedir (Bk. Latîfî, 2000: 157).

¹⁴ İshak Çelebi'nin *Divan*'ını neşreden araştırmacılar, şair hakkında tezkirelerde yer alan pespayelikleri görmemiş veya görmezden gelmişlerdir (Bk. Çavuşoğlu ve Tanyeri, 1989: 1-8). Çavuşoğlu'nun bu "görmezden gelme" tutumunu, hocası Mahir İz'i anlattığı yazısında paylaştığı bir hatırasıyla izah etmemiz yerinde olacaktır: "*Edebiyat Fakültesi bitirme tezimin konusu Yenişehirli Avni Bey'in divanı idi. Tezimi yönetecek olan Profesör Dr. Ali Nihad Bey yurt dışında bulunduğu için, okumakta ve anlamakta güçlük çektiğim kısımları sormak için hocama (Mahir İz) sık sık gitmek zorunda kalıyordum. Şairin hayatı hakkında yazdıklarımı okurken içkiye tehlikeli bir şekilde müptela olduğuna işaret etmiştim. Fevkalade kızdı ve Avni Bey'in bu zaafını bilmenin gençliğe ne faydası olacağını sordu; cevap veremedim.*" (Çavuşoğlu, 2006: 109).

eder. Mevlana İshak bu daveti canına minnet kabul edip eve girer. O gün anlatacağı dersten bu davet uğruna vazgeçer.

Gencin babası, oğlunu o gece İshak Çelebi'nin hizmetine verir. İshak Çelebi, oğlanla uygunsuz ve ahlaksız münasebetlerde bulunduktan sonra gecenin ilerleyen saatlerinde kalkıp abdest alır. Namazın sünnet, farz ve vacibini kıldıktan sonra nafile kılmaya niyet eder. Nafile kılmaya başlayınca az evvel işret içinde olduğu gencin kaşlarının güzelliği gözlerinin önüne gelir. Zor zahmet namazını tamamladıktan sonra, o güzelin yüzünü seyretmekten sabaha kadar gözlerini yummaz.¹⁵

İshak Çelebi, anekdotta da belirtildiği gibi Sahn Medresesinde müderristir. Osmanlı Devleti'nde Sahn Medresesi medreselerin en büyüğü ve itibarlısı olarak kabul edilmekte ve bu kurumda görev yapacak müderrislerin ciddi eleme süreçlerinden geçtiği bilinmektedir. Dönemin en gözde ve en ciddi eğitim kurumundan olan bu medreselerde görev yapacak müderrislerde, "ilim, fazilet ve haysiyet sahibi olma" gibi vasıflar aranmaktadır (İpşirli, 2006: 468).

Müderris olabilmek için gereken ilim, fazilet ve haysiyet gibi ulvi vasıflara dair emareler görülemeyen yukarıdaki anekdotta ise bir Osmanlı müderrisi sapık, derbeder ve ahlaksız bir kişi olarak gösterilmektedir. Bir eğitim kurumu, duvarıyla, boyasıyla, mimarisıyla değil bünyesinde bulundurduğu eğitimcileriyle "en iyi" olur. Tezkirede yer alan anekdot bu bağlamda değerlendirildiğinde görülür ki, eğitimde asıl belirleyici rol üstlenen "müderris" üzerinden bütün Osmanlı eğitim sistemi sapıklık ve ahlaksızlık üzerine temellendirilmeye çalışılmaktadır.

¹⁵ "Monlâyâne cübbe ve destârla esterine süvâr ve ders ü ifâde niyyetine Sahn medresesine azm ü güzâr idüp giderken reh-güzârındaki bir servi-sâyedâr ve bir nev-res nihâl-i 'işve-kâr-ı gül-ruhsâr zâhir ü bedîdâr olurdu. 'İnân-ı ihtiyâr ve karâr-ı zimâm ester-i dülbül-disâr gibi dest-i tasarrufundan gidüp ol cevân her ne semte giderse ana peyrevlik idüp beyne'l-mevâlî bu tarîkla bî-nâmûs u 'âr ve 'inde'l-ahâlî bu lâubâlîlikle şöhre-i dâr u diyâr olmuşdur. Hattâ bir gün bu minvâl üzere bir cevânun sâyesi gibi peyrevi ve mekân-ı hâsına varınca bir şem'-i dil-sitânun şu'le-i şevk u zevkına muttasıl pertevi olup yolları bir çıkmaz tarîka varup nihâyet bulmuş. Ve ol esnâda peder-i cevân-ı mâh-ruhsâr mevlânâ-yı mezbûrun kadîmî dostlarından bir imâm-ı salâh-iştihâr olup cevân içerü girdüğü gibi kapısından çıkup zâhir olmuş. Ya'ni ki ardınca bir monlâ-yı büzürg-vâr ve mevlânâ-yı bülend-iktidâr gelüp bi'l-fi'l kapumuz önünde turup bilmem kime muntazirdur dimesiyle derd-mend imâm taşra çıkup İshâk Efendi merhûmı kapusu önünde görmüş. Ve hâl niye müncer idüğün bilüp celb-i muhabbet-me'al oğlunun kâkülî kullâbından vücûda geldüğünü idrâk idüp bir mikdâr nuzûl buyurun diyü tâzarru'-ı bisyâr ve gam-hânemizi müşerref kılun diyü tevakku'-ı bî-şumâr ile rikâbına sarılır. Monlâ-yı nâdiredân ise nüzûlî cânına minnet ve duhûlî sermâye-i encümen-i vuslat bilüp bilâ-te'hîr içerü girür. Ol gün ders ifâdesinden ferâgat ve ol dil-sitânun safahât-ı ruhsârından kitâb-ı Envârü'l-Âşîkîn gibi iktibâs-ı envâr-ı zevk u şekva müsâra'at kılır. (...) Feemmâ imâm-ı nâmdâr-ı dânâ bu bed-nâmıktan halâsla hall-i mu'ammâ ve monlâ-yı mezbûrun mahbûb-dostluk ile ithâmından felâh u halâsını istid'â murâd idinüp ferzend-i dil-bendini hizmetine teslim ve ol gice tâ seher zamânına dek kendüyi bir sürâh önünde mukîm idüp âlem-i agyârdan berî oğlunun sohbet-i visâlî misâfir-i mezbûrun nî'met-i mâ-hazarı gibi mukarreri olup isterse bûs u kenâr-ı miyân dilerse vâsıl-ı genc-i nihân olmak üzere tek ü tenhâ vasl-encümen-i müheyyâ ve nûr-ı cemâl-i şem'-i rûşenini ittihâd meclisine nûr-efzâ idüp açmazdan nigezbân u evzâ'-ı nâ-dîdeleri sırrına dîdebân olduğu gibi anı görür ki İshak Efendi kalkup abdest alır. Cevânun âyine-i cemâlinden rû-gerdân olup kibleye karşı toğrulur. Edâ-yı sünen ü farz u vacibden sonra nevâfil kılmaga iştigâl kılır. Nihâyet ahyânen cevânun kaşları mihrâbına teveccüh ider. Câme-hâbî açılmış ise örtüp yine seccâdesine gider. Bu hâletle sabâha dek uyumaz. Müşahede-i cemâlinden igmâzla gözlerin yummaz. İmâm-ı mezbûr ki bu sırr-ı mestûrî tuymuş Monlâ İshakun 'ismetini kemâ-yenbağî müşahede kılmış. Bî-ihdiyâr ferzend-i pesendîde dîdârını hizmetine sevk etmiş. Min-ba'd kulunuz olsun ibrik-i vuzûya ve seccâde-güsterlige sarf-ı makdûr itsün diyü ciger-küşesini teslim idüp zevk eylemiş" (GA, 1994: 191-192).

Anekdotun dikkati çeken bir başka özelliği ise anlatım tekniği ve üslûbudur. Yazarın hadiseyi naklederken kullandığı anlatıcı tekniği modern romanlarda karşılaşılan “gözlemci anlatıcı”ya oldukça uygundur.¹⁶ Âlî'nin modern romancılar gibi anlatım teknikleri kullanması manidardır.

2.1.3. Fatih'in Sohbet Arkadaşı Şair Melihî'yi Ayyaş Bir Kimse Olarak Anlatan Anekdot

Fatih Sultan Mehmet'in sohbet arkadaşı olduğu kaynaklarda geçen Melihî hakkında Âlî, şairin şarap müptelalığına dair bir anekdota yer verir.¹⁷ Buna göre, Melihî, padişah (Fatih Sultan Mehmet) tarafından çok sevilen bir kimsedir. İlimi ve bilgisi çok geniştir. Ancak genellikle şarap ve meyhane meclislerini, padişah sofrasına tercih eder.

Bir gün sarhoş vaziyette padişahın huzuruna gelir. Sarhoşluktan kendini toparlayıp derdini arz edemez. Melihî'nin bu hâline oldukça hiddetlenen padişah, şairin denize atılmasını ferman eder. Ölüm fermanını duyan Melihî, yeri göğü inleterek içki içmediğine, kadehe el sürmediğine, daha evvel padişah huzurunda ettiği tövbesini bozmadığına dair yeminler eder. Padişahın yanındakiler Melihî'nin üzerini ve ağzını koklarlar fakat şarap kokusu alamazlar. Koku olmamasına rağmen nasıl sarhoş olduğunu anlayamazlar. Bunun üzerine padişah, sakın bir ses tonuyla, nasıl sarhoş olduğu konusunda doğruyu söylese kendisini affedeceğini söyler. Melihî, şarabı damarına zerk ettiğini anlatarak öldürülmekten kurtulur.¹⁸

Önceki kısımlarda yer verilen şair ve vezir Ahmed Paşa hakkındaki anekdotta görülen Fatih Sultan Mehmet'i değersizleştirme gayreti burada da göze çarpmaktadır. Zira anekdotlara bakıldığında, sohbet arkadaşları sapık veya şarap düşkünü olan bir padişah görülür. Bu tasvirler birçok yönüyle yabancı oryantalistlerin anlattığı Fatih'e benzemektedir (Bk. Clot, 1994: 281).¹⁹ Bu ve benzeri oryantalist zihniyet mahsulü eserlerde daha çok “fetih dönemi” Osmanlı sultanlarının tasvir edildiğine dikkati çeken Menderes Coşkun'un, “*Acaba sefih, riyakâr, ahlaksız ve ayyaş insanlar, fethettikleri topraklardaki halka kendilerinde olmayan İslâmi değerleri*

¹⁶ Romanda anlatıcı tipleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Çetin, 2008: 105-116.

¹⁷ Anekdot, *Latîfî Tezkiresi'*nde de benzer şekilde yer bulmuştur (Bk. Latîfî, 2000: 507).

¹⁸ “*Ammâ garâbet bundadır ki her zamân belki dâ'imâ ve her ân bezm-i pîr-i mugân ve bâde-i hem-reng-i la'l u ergavân zevki kendü vicdânında meclis-i pâdişâh-ı cihân safâsından mergûbter ve kendü gibi bir nice ayyâş u kallâş ile hem-sahbâ yanında dürd nûş itmesi anlarun et'ime-i sükkeresini tenâvülden lezîz-i hoşter idi. (...) Bu tarikla cenâb-ı pâdişâha geldi. Zu'munca kendüyi derdi ve devşürdi. Devâm-ı devletleri du'âsına mübâşeret kıldı. Hâlâ ki dili dolaşup murâdını edâ idemedi. Mest ü evgâr idüğünü ketme kâdir olamadı. Felâ cerem gazab-ı şehriyârî deryâsı kemâl-i temevvüc ile zâhir oldı. Melihînün deryâya atılmasına fermân-ı şerifleri sâdir oldu. Monlâ ise eyâmân-ı gulâz u şeddâda başladı. Yiri göği bir yire getirüp çâr mezheb ü çâr kitâb-ı müstetâba sevgend ü yemin eyledi ki 'izz-i huzûr-ı şehriyârîde tevbe itdükden sonra mey-i nâb içmedüm dâ'ire-i inâbetde sâbit kadem olup şarâb ile tolmuş ayaga el sunmadum. Her çend ki azgını kokarlar şarâb râyihâsından eser yok. Vaktâ ki reng-i rûyına ve evzâ'ına bakarlar mest ü medhûş idüğünün delâ'ili katı çok. Bi'l-âhare pâdişâh-ı heft-kışver kelâm-ı leyyinle hitâb eyledi. Ve togrı söyle ne tedârük itdüğünü beyân eyle. Bu def'a dahi günâhını afv eyledüm diyu buyurdi. Monla dahi evvelâ şarâb-ı nâba tehâlûkini ba'dehû ihtikân ile hekîmâne tedârûkini arz itdükden sonra mizâc-ı sultânîye muvâfık oldı. Cerâ'id-i cerâ'imine kalem-i afv çekilüp maglata-i mühlikeden kurtuldi” (GA, 1994: 144).*

¹⁹ Müsteşrikler, Osmanlı idarecilerini ve toplumunu karalayan eserler yazabilirler veya Osmanlı coğrafyasında yazıldığı iddia edilen bazı eserleri kutsayabilirler. Fakat Türk araştırmacılarından, kendi atalarını ve tarihlerini karalayan eserleri muteber görmemeleri, bu eserlere şüpheci ve tenkitçi bir tavır takınmaları beklenir. Aksi halde Türk milletinin yüz aklarından olan Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman gibi şahsiyetlerin tezkire(ler)de, aşağılık anekdotlarla anlatılması daima izaha muhtaç kalacaktır.

kazandırabilirler mi, onları Müslümanlaştırabilirler mi?” (Coşkun, 2013: 7) sorusu elbette cevaba muhtaç değildir.

2.1.4. Şair ve Surre Emîni²⁰ Revânî’yi Hırsızlıkla Suçlayan Anekdot

Yavuz Sultan Selim dönemi şairlerinden olan Revânî, surre emini olarak kutsal topraklara gönderilir.²¹ Fakir halkın hakkı olan surreyi, “*Sadaka alan içindir*” diye düşünerek çaldığı, zimmetine geçirdiği iddia edilir. Sultan Selim’in (Yavuz) bu hadiseye telmihen sorduğu, “*Revânî, senin için ne derler?*” sorusuna, “*Bal tutan parmağını yalar derler*” diye cevap verir ve bu latifesi sayesinde cezadan kurtulur.

Revânî, sonraki zamanlarda Kaplıca ve Ayasofya mütevelliliğini yürütür. Bu görevdeyken varlıklı biri hâline gelir ve bir mescit yaptırmaya koyulur. Mescidin inşaatına rast gelen Sultan Selim, hayır sahibinin kim olduğunu sorar. Revânî’ye ait olduğunu öğrenince biraz şaşırır ve “*Hoş Ayasofya’sın ki ayda bir mescit kuzularsın*” diyerek Revânî’ye atfedilen çalıp çırpma, zimmete geçirme ithamını etraftakilere bir latifeyle daha duyurmuş olur.²²

Âlî’nin eserinde yer verdiği Revânî biyografisi, içerdiği bilgiler ve verdiği mesajlar açısından çelişkilerle doludur. Bu çalışmanın önceki kısımlarında da yer verildiği üzere; Âlî’ye göre Revânî, rahatına düşkün, ayyaş, gece ve gündüz sarhoş dolaşan bir kimsedir. Fakat nasıl olmuşa ayık gezmeyen bir kişiye “surre” teslim edilmektedir. Bu durumda biyografide, Osmanlı Devleti’nde bir vazife teslim edilecek olan kişide liyakate bakılmadığı veya gece gündüz sarhoş gezen bir “surre emini”nin toplum tarafından normal karşılandığı mesajı verilmektedir.

Bir diğer çelişki ise, padişahın devlet malını zimmetine geçiren bir kişiden bunun hesabını sormaması; bu durum üzerinden latife ediyor olmasıdır. Zira tarih kitaplarında ve diğer şuara tezkirelerinde Yavuz Sultan Selim, adaletle önem veren ve suçluların cezasını geciktirmeyen bir padişah olarak tasvir edilir. Hatta *Latîfî Tezkiresi*’nde, rüşvet alan bir kadıya verdiği çok sert tepki uzun uzun anlatılmaktadır (Bk. Latîfî, 2000: 219; aktaran Korkmaz, 2012: 206).

Nitekim Yavuz Sultan Selim gibi bir padişahın fakir fukaranın hakkını gözetmesi, emanete hıyanet eden kamu görevlilerinden hesap sorması beklenir. Aksi halde bu bilgileri veren kaynakların birkaçı veya tamamı yalan söylemektedir.

²⁰ Osmanlı Devleti’nde, Mekke ve Medine halkına dağıtılmak için yollanan para, altın ve diğer eşyalara surre, bu emanetleri taşıyan “surre alayı”nın sorumluluğuyla görevlendirilen kişiye “surre emini” denirdi. Ayrıntılı bilgi için bk. Buzpınar, 2009: 567-569.

²¹ Sehî’nin verdiği bilgilere göre Revânî, II. Bayezid devrinde Hicaz’a gönderilmiştir. *İn’amat Defteri*’nde yer alan bilgiler de Sehî’yi doğrulamaktadır. Buna göre, Âlî gibi Revânî’nin Sultan Selim tarafından Hicaz’a gönderildiğini söyleyen diğer tezkireciler de (Latîfî, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi) yanlış bilgi vermektedir (Bk. Erünsal, 2008: 30).

²² “*Ba’de’l-cülûs gâh ma bah-ı âmire emânetine mutasarrıf olduktan sonra surre emâneti ile hacc-ı şerife varmış gelmiş. Hattâ hakk-ı fukarâ olan surreden “Sadaka alan içindir” müsted’âsinca ekl ü bel’ ile müttehem olmuşdur. Hattâ şehriyâr-i cihân Selîm Han-ı kâmrân “Be Revânî sana neler dirler” mısra’ıyla vâkı’-ı hâlden istihbâr itdükde “Bal tutan parmağın yalar dirler” zamîmesi ile cevâb virüp teftişden kurtulmuşdı. Ba’de zamânin Kaplıca tevliyetine akabince Ayasofya tevliyeti hidmetine dest-res bulmuş. Menkûldür ki Kırk Çeşme kurbündeki mescid ü hucurâtı hasbeten lillâh binâ eylemiş. Esnâ-yı ‘imâretde merhûm Sultân Selîm Han ol reh-güzâra uğrayıp Bu hayrât kimündür diyü buyurdukda Revânî kullarınundur dinüldükte başını sallayup bir mikdâr ta’accübe kalup hoş Ayasofyasın ki ayda bir mescid kuzularsın latîfesi ile mezbûrun ekl ü bel’ töhmetini sâmi’îna tuyurmuş” (GA, 1994: 176-177).*

2.1.5. Şair ve Sancak Beyi Hayâlî'yi Ayyaş ve Dengesiz Biri Olarak Gösteren Anekdot

Hayâlî, Kanuni Sultan Süleyman devrinde yaşamış ve tezkirelerde, “*diyar-ı Rum’un sultânü’ş-şuarâsı*” olarak şöhret bulmuş önemli bir şairdir. Ayrıca Sultan Süleyman’ın sohbet arkadaşı olduğu ve sancak beyliği görevinde bulunmuş olabileceği söylenmektedir (Kurnaz, 1998: 6).

Kandî biyografisinin anlatıldığı kısımda Hayâlî hakkında sarhoş, çabuk sinirlenen ve kolaylıkla başkalarının malına tecavüze yeltenen bir imaj çizilir. Hikâyeye göre Hayâlî, kendisi hakkında bir tarih düşen Kandî’ye sinirlenir. Bir iki şişe şarap içtikten sonra eteğine taş doldurur ve Kandî’nin dükkânını taşlar.²³

Sultan Süleyman’ın sohbet arkadaşı ve devrinin büyük şairi Hayâlî, kendi biyografisinde yer verilmeyen bir anekdotta sarhoş ve serseri bir tip olarak karşımıza çıkar. Anekdotun verdiği mesaj elbette açıkça anlatılandan ibaret değildir. Telkin edilen düşünce, Sultan Süleyman’ın sohbet arkadaşı olan birinin sarhoşlukla şöhret bulmasının “normal” olduğu ve kendisi hakkında yazılan bir mısrayı bahane ederek bir başka şairin iş yerini yerle bir edebileceğidir. Nitekim Osmanlı sultanlarının sohbet arkadaşlarını “ayyaş” olarak tasvir etme âdeti tezkire yazarı tarafından bu anekdotta da devam ettirilmektedir.

2.1.6. Hayâlî’yi Kıskanç ve Riyakâr Bir Kimse Olarak Gösteren Anekdot

Bir önceki anekdotta dengesiz karakterli ve ayyaş bir tiplenmeyle sunulan Hayâlî’nin bir başka biyografide (yine kendi biyografisi değil) kıskanç biri olarak tasvir edildiği görülür. Hayretî biyografisinin anlatıldığı kısımda bulunan anekdotta göre Vezir İbrahim Paşa, Hayretî’ye bazı makamlar vermek ister. Bu niyetle Hayretî’nin hemşehrisi olan Hayâlî Beg’e danışır. Hemşehrisinin ilerleyecek olmasını kıskanan Hayâlî, hemen Hayretî’ye ait bir beyti okuyarak İbrahim Paşa’yı bu fikrinden soğutur.²⁴

Hayretî biyografisinde rastlanan bu anekdot, Hayâlî biyografisindeki bilgilerle çelişmektedir. Zira Âlî, Hayâlî Bey’in biyografisini anlattığı kısımlarda Hayretî, Usûlî ve Hayâlî Bey’in yakın arkadaş olduğundan bahseder (Bk. GA, 1994: 213). Bu durumda Âlî, ya birinci bilgide ya da ikinci bilgide doğruyu söylememektedir. Veya Hayâlî Bey’i yakın arkadaşlarını makam uğruna kolayca satabilen biri olmakla itham etmektedir. Kıskançlık, tek başına insanî bir durum olarak değerlendirilebilir ve normal karşılanabilir; fakat burada anlatılanlar, Hayâlî Bey hakkında bir önceki kısımda (2.1.5. başlıklı bölüm) anlatılan anekdotla birlikte düşünüldüğünde, şairin karakter bakımından zaafı olan bir kişi olarak tasvir edildiği gerçeği ortaya çıkar.

²³ “*Kandî ale’l-fevr Mısra’*: Geçmez oldu Hayâlîyâ hulkun târîhini didi. Sâ’ir şu’arâ hasedlerinden bu mısra’â şöhret virdi. Vaktâ ki Hayâlîye mün’akis oldi. Bir iki şişe mey nûş idüp dâmenini taşla doldurdu. Nazm: “*Âşık-ı dîvâne oldur ışk bâzârında kim / Bu tokuz mînâyı sır bir seng-istignâ ile*” nev-güftesini okuyarak Kandî’nün dükkânını taşa tutdu. Cümle şişelerini kırıp zîb ü zînetini tagıtdı” (GA, 1994: 260).

²⁴ “*Menkûldur ki vezîr İbrâhîm Paşa mezbûrî [Hayretî] ilerü çekmek bârî ze’âmet pâyesine çıkarup mahsûd-ı akrân itmek kasdına bir gün Hayâlî Bege sormuş. Hem-şehrün olan Hayretîyi nice bilirsün diyu su’al eylemiş. Mezbûr dahi medh yüzünden kadh idüp bir himmeti bülend mir u vezîr sohbetinden nefretle uzlet-pesend fakirdür ki bu yakında nazm itdüğü eş’ârından işbu matla’i hüsn-i hâline şahid-i dil-pezîrdür diyu haber virmiş. Ya’nî ki min nazmihi: “*Ne Süleymâna esîrüz ne Selîmün kuliyuz/Kimse bilmez bizi bir şâh-ı kerîmün kuliyuz*” nev-güftesini okımış. Mezbûr Paşa ki terbiyet-i bulegâda bir mukalled ü galat-bahşâ devletlü idi. Matla’-ı mezbûrdan reng pezîr olmış. Hayretî’nün hüsn-i terbiyetinden ferâgatla dil-gîr olmış. Küllice ragbet ü iltifât ümîdinde iken bir bî-hâsıl tîmârla behremend olmış” (GA, 1994: 208).*

2.1.7. Seyyid Nesîmî ile Kemal Ümmî'yi Hırsız Kimselermiş Gibi Gösteren Anekdot

Gelibolulu Âlî anlattığı bir anekdotta, her ikisi de tasavvuf erbabı olarak şöhret bulmuş Seyyid Nesîmî ile Kemal Ümmî'yi hırsız olarak gösterir. Anekdotu göre Nesîmî ile Kemal Ümmî bir gün Sultan Şüca Tekkesine giderler. O esnada tekkenin şeyhi Baba Sultan tekkede değildir. Nesîmî ve Kemal Ümmî, Baba Sultan'ın fuzuli (!) bir koçunu keserler ve tam derisini yüzerlerken şeyh çıkagelir. Manzarayı gören Baba Sultan, koçunun kesildiğine çok hiddetlenir. Sinirli bir şekilde Nesîmî'nin önüne bir ustura ve Kemal Ümmî'nin önüne bir kement koyar. Bu hareketiyle gelecekte Kemal Ümmî'nin asılacağına, Nesîmî'nin ise, Hallac-ı Mansur gibi, derisinin yüzüleceğine işaret eder.²⁵

Âlî, Nesîmî'nin biyografisine yer verirken sık sık Latîfî'ye atıfta bulunur. Bu anekdotun da neredeyse hiç değiştirilmeden *Latîfî Tezkiresi'*nden kopyalandığı söylenebilir.²⁶ Anekdotun *Sultan Şücaüddin Velayet-namesi'*nde de benzer şekilde yer bulduğu görülmektedir (Bk. Say, 2010: 122,123). Eser üzerine çalışma yapan Orhan Köprülü, Seyyid Nesîmî'nin, kısmen aynı dönemde yaşasalar bile, Kemal Ümmî ve Sultan Şücaüddin ile arkadaşlık etmelerine ihtimal vermeyerek hikâyedeki anakronik hatayı işaret etmektedir (Köprülü, 1972: 182).

Anekdotun Latîfî'den veya başka kaynaklardan kopyalanmış olma ihtimalinden yahut eserdeki anakronik hatalardan elbette şüphe duyulmalıdır. Ancak şüphe duyulması ve gözden kaçırılmaması gereken diğer bir husus da anekdotun satır aralarında yer alan mesajlardır. Zira yazara (Âlî veya Latîfî) göre her ikisi de diğer bütün vasıflarından evvel "mutasavvıf" olarak tanınan iki şahsiyet, haram-helal kaygısı çekmeden ziyaret ettikleri tekkenin malını gasp edebilecek tıynettedir. Bu eylemi gerçekleştirenlerden birinin 'seyyid', yani peygamber soyundan gelen biri olması da oldukça manidardır. Ayrıca hikâyede tekkenin şeyhi olarak anlatılan ve koçunun kesildiğini görünce birdenbire bütün merhamet duygularını yitirerek beddua kabilinden hareketlerde bulunan Baba Sultan üzerinden başka bir mesaj daha verilmektedir. Buna göre tasavvuf önderlerinin, şeyhlerin (diğer bir deyişle İslam dini temsilcilerinin) sıradan insanlardan farkı yoktur. Hatta bu insanlar başka tasavvufî kaynaklarda anlatıldığı gibi "dövene elsiz, sövene dilsiz" olmakla yükümlü değillerdir. Aksine bir haksızlığa uğradıklarında merhametle muamele etmek yerine misliyle karşılık verirler. Başka bir deyişle tezkire yazarı, şeyhi övme (!) amacıyla anlattığı 'keramet'i de tuhaflaştırmaktadır.

²⁵ "Bu dahi menkûldur ki Kemal Ümmî ile Seyyid-i müşârunileyh [Nesîmî] Sultan Şüca tekyesine gelmişler. Baba sultânun icâzeti yog iken fuzûlî bir koçını bogazlayup hora geçürmek kasdın itmîşler. Baba-yı mezbûr anlar kebîşûn derisin yüzerken çıka gelür. Bilâ-ruhsat böyle küstahlıklara âzürde-hâtır olup cemâli celâle mübeddel oldugı hâlde Nesîmî'nün önüne bir ustura kor ve Kemâlün nazarına bir kemend arza kılır. Dâr-ı cihânda anlarun derisi yüzilüp siyaset kılınmagı ve bunlar Mansûr gibi ber-dâr olunmagı ol remz ile işâret buyurur" (GA, 1994: 121).

²⁶ *Latîfî Tezkiresi'*nde yer alan anekdotta Âlî'nin anlattığından farklı olan tek husus, Nesîmî ve Kemal Ümmî'nin kestikleri koçun derisini yüzerken değil; etinden çevirme, kavurma ve kebab gibi çeşitli yemekler yaparken yakalanmalarıdır (Bk. Latîfî, 2000: 471).

2.2. Padişahlar ve Şehzadelerle İlgili Anekdotlar

Çalışmanın önceki kısımlarında, şair biyografilerinde yer alan bazı anekdotlarda, padişahlar hakkında nasıl mesajlar telkin edildiğine değinmiştik. Bu kısımda önceki kısımdan farklı olarak padişahların veya şehzadelerin anlatılan olaya birinci dereceden konu edildiği anekdotlar değerlendirilmektedir.

Eserde, padişah veya şehzadeleri doğrudan konu edinen üç olumsuz anekdot tespit edilmiştir. Bu anekdotlardan birincisinde Padişah Timur, ahlaksız bir eylem ve sohbet içerisinde; ikincisinde Yavuz Sultan Selim, gaddar ve adaletsiz bir biçimde; üçüncüsünde ise Şehzade Korkud, ayyaş, ilkel ve sefih biri olarak gösterilmektedir. Anekdotun bulunduğu yer farklı olsa da tezkire yazarının, padişah ve şehzadeleri bu bölümde de benzer yöntemlerle karalamaya devam ettiği görülmektedir.

2.2.1. Türk Hakanı Timur'u ve Dolaylı Olarak Toplumunu Ahlaksız Olarak Gösteren Anekdot

Ahmedî biyografisinde geçen anekdota göre, Timur ile Ahmedî hamama girerler ve hamamdaki güzeller üzerine sohbete tutuşurlar. Hatta güzellere tek tek fiyat biçerler. O sırada Timur Ahmedî'ye "Bana da fiyat biç" deyince Ahmedî cevaben "Senin kıymetin seksen akçedir" der. Timur, "Belimdeki peştamal seksen akçe iken benim değerim nasıl seksen akçe olur" diye itiraz eder. Bunun üzerine Ahmedî, "Ben zaten peştamalin değerini söyledim, yoksa sen beş para etmezsin" diye latife yoluyla cevap verir. Timur, Ahmedî'nin bu zarif (!) cevabından incinmez; aksine haz duyar ve Ahmedî'ye ihsanlarda bulunur.²⁷

Timur ile 15. yüzyıl şairlerinden Ahmedî arasında geçtiği iddia edilen bu anekdota göre, tarihte 'cihangir' sıfatıyla bilinen bir padişah, yanına himaye ettiği şairlerinden birini alarak hamama giriyor ve hamamda bulunan güzellere bakarak, "şuradaki on altın eder, bu yirmi..." amiyaneliğinde bir sohbete koyuluyor. Normalde toplumda erkeğe, gücüne, aklına, karakterine göre değer biçilir. Bu değeri de maddeyle ölçmek mümkün değildir. Padişah ile şair arasında geçen bu anekdotta ise bayağılık ve müptezellik ön plandadır.

"Beş para etmezsin" deyimini halk arasında kullanılan bir latife olabilir. Fakat burada önemli olan ifadenin kendisi değil bağlamıdır. Zira devrin padişahı ile bir şairinin hamama gidip güzellere paha biçmesi, tezkirelerde anlatılan diğer gayriahlâkî hikâyeler bağlamında değerlendirildiğinde, Timur'un -ve dolayısıyla toplumun- ahlakî yapısı hakkında bilgi verir.

²⁷ "Bir gün cihangir-i memâlikitân Emir Timur-ı Gürgân ile [Ahmedî] hammâma girürler. Ve ol makûle halvet-i hâs içinde perî-rûlar müzâkeresin kılurlar. Bu semen-ber cevân bu mikdâr sîm ü zere erzân ve bu Yûsuf-likâ dil-sitân mizân-ı kadr ü kıymetde andan girân diyu mutâyebe hîninde Emîr-i mumâileyh-i nâmdâr kendü bahâsından dahi istifdâr idünce Monlâ-yı nâdiredân senün bizâ'atün zâhir ü iyân ve kıymetün seksen akça ile vâzih u beyândur didügi gibi ol şehriyâr-ı 'âlem-mutâf tarîk-i adaletden inhirâf itmeyüp benüm kıymetümden 'özü-i sâf eyledün. Çâk başdan miyânumdaki peştemâl seksen akçaya alunduğı vâki'-i hâl iken gabn-ı fâhiş tarîkasını mücib söz söyledün buyurdu. Ol dahi benüm nakd-i takdîrüm hemân miyânundaki peştemâl içündür. Yohsa sen bir metâ'-ı kem-bahâ ve kadr u kıymete degmedügin hüveydâdur diyü zerâfete yüz urdu. Ma'a hâzâ kelâmı dutâh ve Emîr Timur incinüp gazaba geldügi takdirce te'vil ü tedârüke bî-iştibâh olup fi'l-vâki' sana bahâ yetişmez ve kadr u kıymetine künûz-ı hafiyeye pîşîn olsa yitmez dise olurdu. Ve ol şîr-i dilîrün ser-pençe-i gazâbından halâsa dermân bulurdu. Hâlâ ki incinmedi hazz itdi ve ol bahâ bahânesine in'am u ihsân tarîkına gitdi" (GA, 1994: 105).

2.2.2. Sultan Selim’i, Kendisini Layıkıyla Methedemeyen Şairleri Öldürebilecek Kadar Gaddar Gösteren Anekdot

Cesareti ve ataklığıyla tarihte ün yapmış olan Sultan I. Selim, kaynaklarda sert mizaçlı biri olarak anlatılır. Batılı kaynaklarda ise daha çok merhametsiz ve kan dökücü biri olarak tasvir edilmektedir (Emecen, 2009: 414). Sultan Selim’in Batılı kaynaklardaki bu kötü şöhreti benzer şekilde, yani çok abartılı bir düşmanlıkla, Âlî’nin *Künhü’l-Ahbâ’*’ında da kendini hissettirmektedir. Eserde yer alan bir anekdotta anlatılana göre, Sultan Selim, Tali’î ile Sücûdî’den, yaptığı fetihlere dair birer eser yazmalarını ister. Şairler birer eser yazarlar fakat ikisinin de eserleri padişaha layık olmadığından şöhret bulmaz. Yazdığı eserin şöhret bulmaması sebebiyle padişah tarafından “boynunun vurdurulması” endişesine kapılan Tali’î, Sultan Selim’in huzuruna çıkmaktan kaçınır. Tali’î’nin bu korkusunu öğrenen Sultan Selim, “*Boynunun vurdurulması için benim huzurumda mı olması gerekir, huzurumda değilken de vurun boynunu demem mümkün değil midir?*” buyurur.²⁸

Âlî, Şair Tali’î’nin biyografisini anlattığı bölümde yer verdiği bu anekdotta Sultan Selim’in sudan bahanelerle veya hiç sebep yokken birini öldürtmesinin mümkün olduğu mesajını verir. Tarihte “halifelik tahtının sultanı”, resmi belgelerde ise kutsal toprakların koruyucusu (Hadimü’l-Haremeyn) olarak şöhret bulan bir cihan padişahının (Emecen, 2009: 414) başına buyruk davranışlarda bulunması, sebep aramaksızın adam öldürtmesi, her şeyden önce taşıdığı sıfatlarla tezat oluşturmaktadır. Burada çizilmek istenen padişah imajı, daha çok Tanzimat sonrasında Osmanlı düşmanları tarafından oluşturulmak istenen Osmanlı sultanı imajıyla uyum içindedir.

2.2.3. Şehzade Korkut’u Ayyaş, Vahşi ve İlkel Biri Olarak Gösteren Anekdot

Osmanlı saray tarihini bir ‘mezbahta tarihi’ olarak gösteren anekdotlardan birisi de Şehzade Korkut’la ilgilidir. Monla Gazâlî’nin biyografisinde anlatılan anekdotta göre Şehzade Korkut, şarap meclisinde, sohbet arkadaşı Monla Gazâlî’nin (Deli Birader) bir vaazına (?) incinir ve derhal boynunun vurulmasını emreder. Emri duyan Gazâlî, korkusundan akli başında uslu bir adama döner. Bu cezadan kurtulma umuduyla kapıcıbaşını, “*Şehzade bu emri sarhoşken verdi, şimdi sen beni öldürürsen yarın kendine geldiğinde pişman olur, sen de gazabından kurtulamazsın*” diye ikaz eder. Münasip olanın bu emrin ertelenmesi, şehzade kendine geldiğinde uygulanması olduğunu söyler. Kapıcıbaşı, Gazâlî’ye hak verir ve onun istediği gibi yapar. Ertesi gün Şehzade Korkut kendine gelir ve Gazâlî’yi sorar. Kapıcıbaşından, “*Emrinizle öldürdüm*” cevabını alınca hiddetinden deliye döner. Kapıcıbaşı, kendi boynunun gideceğinden korkarak Gazâlî’yi sakladığı yerden çıkarıp huzura getirir ve neden

²⁸ “*Merhûm Sultân Selîm bunlara [Tali’î] ve Sücûdîye fütûhât te’lifini emr eylemiş. İki dahi nazm u nesr ile birer eser komış. Ve illâ ol pâdişâh-ı zî-şânun tab’-ı ‘âlîlerine muvâfık ve gâh u bî-gâh istimâ’ u isgâlarına lâayık olmamagın hiç birisi şöhret bulmamış. Yine bu bizâ’a ile iltifâten ser-vakt-i hâsa dâhil olurmuş. Hâlâ ki kendü işti’âl-i nâr-ı gazâbından korkup duhûlden ibâ üzere olurmuş. Esnâ-yı musâhabetde ur Tâli’înün boynını buyururlarsa benüm hâlüm nice olur diyu tereddüd kılurmuş. Bu makûle vehm ü havf-ı hafiyeye mü’eddâ olan ülfetden tecennüb ü ferâgat yegdür diyu çekinmiş. Vaktâ ki bu mazmûn sem’-i şerîf-i pâdişâhîye makrûn olur. Dâhil-i meclis olmaksızın da ol ma’nâ mukarrer degül midür. Ya’nî ki ur boynını dinilmek ülfet bahânesi yog iken dahi müyesser degül midür buyurmuşlar*” (GA, 1994: 181).

böyle bir yol izlediğini izah eder. Durumdan oldukça memnun olan Şehzade Korkut, kapıcıbaşısına ceza vermekten vazgeçer, bolca ihsanda bulunur.²⁹

Yukarıdaki anekdotta Şehzade Korkut, ayyaş ve vahşi bir karakter olarak betimlenir. Bir başka deyişle eserde padişahları, sohbet arkadaşları üzerinden, sefiş bir hayat içerisinde ve ‘başına buyruk bir şekilde insan katleden şahıslar’ olarak gösterme gayreti, şehzadeler için de geçerlidir. Anekdotla göre Şehzade Korkut, şarap âlemlerinde arkadaşları hakkında ölüm fermanı vermekte, ertesi gün hatırlamamaktadır. Ayrıca yazarın anlattığına göre bir Osmanlı şehzadesinin âlemci olması normal, şarap meclisini paylaştığı, yarenlik ettiği dostlarını keyfi sebeplerle öldürtebilmesi de mümkündür.

2.3. Kadılar ve Diğer Hukuk Adamlarıyla İlgili Anekdotlar

Eserde yer alan anekdotlardan Türk-İslam hukuk sistemi de nasibini almıştır. Zira *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*'ndan tespit edilen iki olumsuz anekdottan birincisinde vahşi yöntemlerle insan katline fetva veren ve şahsi menfaatleri söz konusu olunca sözünden dönen bir şeyhülislam, ikincisinde ise ayyaş bir kadı tasvir edilir.

2.3.1. Şeyhülislamı Şahsi Menfaatine Göre Fetvasını Değiştirebilen Dönek Biri, İslam Hukukunu Keyfi ve İlkel Gösteren Anekdot

Nesîmî biyografisinden alınan anekdotla göre, dönemin şeyhülislamı (isim zikredilmiyor) Nesîmî'nin derisinin yüzüldüğü esnada “*Bunun (Nesîmî) kanı murdardır ve hangi uzvunuza dokunursa o uzvun kesilmesi vacip olur*” diye buyurur. Bu esnada Nesîmî'nin bir damla kanı şeyhülislamın parmağına sıçrar. Hadiseye şahit olan etrafındaki mutasavvıflardan biri şeyhülislama, “*Fetvanıza göre sizin parmağınızın kesilmesi gerekir*” der. Parmağın tehlikeye girdiğini gören şeyhülislam, “*Ben fetvayı temsilen gösterirken oldu, kesilmesi gerekmez*” diye cevap verir. Bunun üzerine Seyyid Nesîmî, şeyhülislamın sözünden dönmesini şu beyitle anlatır: “*Zahidin tek parmağını kessen sözünden döner, Hak'tan kaçır/Bu miskin aşığın derisini yüzerler yine ağlamaz.*”³⁰

²⁹ “*Bu dahi mervîdür ki esnâ-yı bezm-i şarâbda Sultân Korkud Monlânun [Monlâ Gazâlî] bir va'zına incinmiş. Var başın kes diyü kapıcı başısına emr itmîş. Deli Birâder ki bu fermânı tuyar aklı başına gelüp edeb ü uslî âdeme döner. Kapıcı başını tehdîd ü tahfîf idüp keyfiyyet-i sekr hâlindeki emri ile beni öldürürsün. Feammâ irtesi nâdim olup sen dahi pençe-i siyâsetine giriftâr olursun. Münâsib olan budur ki beni saklayasun. İrtesi taleb itdükde izhâr idüp nice ihsânun alup haklayasun didükde şahs-ı mezbûr görür ki deliden uslî haber. Ana birâderün itdüğü nasîhati ne anası ne babası ider. Binâ'enalâzâlik Gazâlîyi saklayup didüğü üze amel eyler.Yarındası ki taleb olundukda emrinüzle öldürdüm diyü söyler. Hâlen ki şehzâde hışm u gazabdan pür-âteş-i sûzâna döner. Bi-lâ-te'hîr kapıcı başısına siyâset emr ider. Herîf görür ki hâl bu yüzdendür Monlâyı ihzâr ider. Fî nefsi'l-emr hışmı korkusundan sakladuğunu izhâr eyler. Hadd-i zâtında nice ihsâna sezâvâr olur. Pençe-i siyâsetden dahi rehâ bulur*” (GA, 1994: 250).

³⁰ “*Menkûldur ki katline fetvâ virüp ol asrda şeyhü'l-islâm olan kudve-i enâm mezbûrun [Nesîmî] izâlesi lâzım idüğünde mübâlagasın i'lâm idüp kendüsi ve kanı murdârdur her kangı uzva bir katresi tokunsa elbette kat'ı vacib ü sezâvârdur diyü ellerini salarak tafsil iderken seyîdün bir katre kanı sıçrar müftünün engüşt-i sebbâbesini muhannâ ider. Fe lâ cerem ba'zı mutasavvıfından bir piş-kadem fetvânuz mücibince sizün barmagınızı kesmek lâzım geldi dimiş. Müftî ise ben temsil iderken isabet eyledi. Şer'an nesne lâzım gelmez diyü cevâb virmiş. Seyyid ki meydân-ı siyâsetde bu hâli görür bedîhe bu beyti söyleyüp müftî kendü hükminden ibâ itdüğünü işâ'at kılır.*

Beyt: *Zâhidün yek barmagın kessen döner Hakdan kaçır/Gör bu miskin 'âşığı ser-pâ soyarlar ağlamaz*” (GA, 1994: 121).

Anekdot yazarının okuyucunun zihnini hiç zahmete sokmadan almasını istediği çok açık bir mesaj vardır: Devletin fetva makamı vahşi yöntemlerle insanları katlettirebilir ve kendi menfaati söz konusu olduğunda sözünden döner.

2.3.2. Şair ve Kadı Riyâzî'yi (Üsküplü) Ayyaş Biri Olarak Anlatan Anekdot

Âlî'nin Filibe kadısı olarak takdim ettiği, ilminden ve marifetlerinden övgüyle söz ettiği Riyâzî, biyografinin ilerleyen kısımlarında ayyaşlığıyla bir anekdotun kahramanlarından olur. Anekdotla göre Riyâzî ve arkadaşları içip eğlenmek üzere Galata'ya doğru yola koyulurlar. Aceleyle giderlerken arkadaşları boğazda bekleyen bir gemiye biner. Riyâzî ise deniz korkusundan gemiye binmez ve o günkü işret ve eğlenceden feragat eder.³¹

Âlî, Osmanlı padişahlarını, şehzadelerini, müderrislerini, mutasavvıflarını, ediplerini sefih bir hayat içerisinde tasvir etme âdetini kadılar üzerinden bu anekdotla devam ettirmektedir. Yazarın verdiği mesaja göre Osmanlı kadıları, arkadaşlarıyla toplanıp ara sıra Galata'da içki âlemlerinde eğlenebilirler, sefih bir hayat sürebilirler.

2.4. Sadrazamlar, Vezirler, Paşalar vb. İdarecilerle İlgili Anekdotlar

Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısımında yer alan vezirler sınıfıyla ilgili anekdotlara olumsuz manada en fazla konu edilen şahsiyet Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri İbrahim Paşa'dır. Osmanlı Devleti'nde sadrazamlık makamına kadar yükselmiş ve hanedanın damadı payesine erişmiş olan İbrahim Paşa, Âlî'nin yer verdiği anekdotlarda, acımasız, adaletsiz ve tahammülsüz bir şahıs olarak tasvir edilir. Eserde yer alan bir başka anekdotta ise devletin üst kademesinde bulunan idarecilerden -ismi zikredilmeyen- biri, şairler zümresinden Âhî'yi kandırarak geleceği mevkiden eder.

2.4.1. Sadrazam İbrahim Paşa'yı Bir Latifeden Dolayı Şairi Hapse Attıran, İşkenceci Birisi Olarak Gösteren Anekdot

Anekdotla göre Vezir İbrahim Paşa, Hasbî mahlaslı şaire, işlediği bir cürümden dolayı, işkence edilmesini emreder. İşkence görevini verdiği subaşı o gece, 'işkence örfünün bütün çeşitlerini eda etmeye' gayret eder; fakat Hasbî, çektiği acıyı edebî bir beyitle ifade edince insafa gelir ve işkenceyi bırakır. O gece subaşının bir kızı ansızın vefat eder. Aslında bu vefat Hasbî'nin de günahsız olduğuna işarettir. Ertesi gün Hasbî'yi yanına alan subaşı paşanın huzuruna çıkar. Ettiği türlü işkencelere rağmen Hasbî'ye suçunu itiraf ettiremediğini bildirir. Huzura gelirken 'Allah'ın hikmeti' ile Hasbî'nin gözü bir ağacın dalına takılıp yaralanmıştır. Paşa, şairin gözündeki yarayı merak edip sorunca, "Yerini beğenmedi, çıkmak ister sultanım" cevabını alır. Huzurunda bu durumda bile

³¹ "Ve bir gün yârânı ile ıyş u nûş kasdına Galataya giderken sâ'ir hullânı tîzce pîr-i mugâna varsak kesb-i safâ itsek diyu isti'câl iderken hemân ki Pereme Bogazına gelinmiş. Yârân-ı bâ-safâ kemâl-i tezâhumla keştîye girmiş. Riyâzî mücerred ihâmını işâ'at için ben deniz geçmezüm diyup ol gün ıyş u işretten ferâgati evlâ görmüş" (GA, 1994: 222).

latife yapıyor olması paşanın 'yumuşak olmayan tabiatına' muhalif gelir ve şairi hapse attırır. On yıl kadar hapis yatan Hasbî'nin mahlası 'Habsî'ye döner.³²

Kendisini okuduğu eserin her söylediğine inanmaya mahkûm etmemiş, itici güç ve motivasyon olarak şüpheden faydalanan tarih ve edebiyat araştırmacıları bu hikâyedeki tezdâdî hemen fark ederler. Zira anekdotta verilen mesaja göre devletin nizamı için umumi kanunnameler hazırlatan (bk. Çakar, 2002: 262) ve tarihte 'Kanunî' adıyla anılan Sultan Süleyman'ın veziri İbrahim Paşa kanunsuz ve başına buyruk bir kimsedir. Bir başka deyişle adaletli olma iddiasıyla kanunlar hazırlatan bir padişah, adaleti sağlama işini kendisi gibi düşünmeyen ve davranmayan insanlarla yapmaktadır.

Anekdotun sonunda yer alan "Hasbî mahlasını Habsîye mübeddel kılmış" ibaresiyle tezkire yazarı, latife yapıyormuş gibi görünerek Osmanlı toplumunu aşağılamaya devam etmektedir.

2.4.2. Vezir İbrahim Paşa'yı ve Toplumunu Vahşî Gösteren Anekdot

Önceki anekdotu destekler mahiyette başka bir hikâyeye göre İbrahim Paşa, devrin şairlerinden Figânî'yi, kendisini eleştiren bir beyit söylediği gerekçesiyle tutuklatır. Önce teşhir ettirip şehri gezdirir, sonra da astırır.³³

*Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı'*nda Vezir İbrahim Paşa'yı kanunsuz bir kimse olarak tasvir etme geleneği bu anekdotla devam ettirilmektedir. Bir önceki anekdotta (2.4.1. başlıklı bölüm) işaret edilen tezat burada da geçerlidir. Yazdığı bir eleştiri beyti sebebiyle asıldığını iddia ettiği Figânî'nin tarafını tutan yazar, 'Kanûnî'nin vezirlerini 'kanunsuz' olarak göstermektedir.

2.4.3. Ekâbirden Birinin Âhî'yi Aldatmasına ve Osmanlı'da Müderris Olma Kriterlerinin Basitliğine Dair Anekdot

Osmanlı Devleti'nin üst kademedeki yöneticilerinin konu edindiği bir anekdota göre devrin şairlerinden Âhî, ekâbirden birilerince aldatılmakta ve Padişah Sultan Selim'in inayetinden faydalanamamaktadır.³⁴ Anekdotu

³² "İbrahim Paşa merhûmun evâ'il-i vezâretinde bir fesâdda bulunmuş. İstanbul subaşısına habse virilüp işkence itmesi murâd olunmuş. Ol şeb ki mezbûri bağlayup kollarından asarlar. Ya'ni ki örf-i işkence envâ'ını edâ itmeğe sa'y iderler. Hasbî bedîhe bu matla'ı dimiş. Subaşı az çok ehl-i tab' olmakla rahm eylemiş. Ol matla' budur. Beyt: Derd-i dâg-ı ışk kim itmez tahammül Kâf ana / Hoş döyer bu nâtüvân gönlüm benüm insâf ana. İttifâk ol gice subaşının bir kızı fücçeten vefât itmiş. Bu zikr olunan 'âlâ'im ke'ennehû Hasbînün bî-günâhlığın isbât itmiş. İrtesi dîvâna iletüp nice dürlü işkence itdürdüm ikrar itmedi diyu sıyânet eyler. Hikmet Hudânundur Hasbînün yolca giderken bir dırahta tokunup bir gözü mecrûh olmuş. Paşa nazarına geldüğü gibi Monla Hasbî gözün n'oldı diyu sormuş. Yirini begenmedi çıkmag ister sultânım diyu cevâb virmiş. Hâlâ ki bu mahalde latîfe kasd itmesi vezîrün tab'-ı nâ-mülâyimine muhâlîf gelüp senün gözüne dahi görinecek var ancak buyurmuş. Hattâ bunu mahbese gönderüp İstanbulla Üsküdar miyânındaki kalâ'-i sagîre ki Ketayun Sarâyı diyu meşhûrdur ona gönderilmiş. On yıl mikdârı mahbûs olup Hasbî mahlasını Habsîye mübeddel kılmış" (GA, 1994: 207).

³³ "Eshiyâ-yı dehrün in'âm u ihsânî ile geçinüp ba'zı bîkr mazmûnların dâmenine el uzatmış bir fakîr iken erbâb-ı hased vezîr-i asr olan İbrâhîm Paşaya geçmişler. Beyt [Türkçesi]: "Bu dünyaya iki İbrahim geldi; biri put kırdı, biri put dikti" beytini Figânî didi ırz-ı vezâreti hâke yeksân eyledi diyu nifâk itmişlerdür. Derd-mendi bir seher Tahta'l-kal'ada ahz eylemişler. Evvelâ teşhîr idüp şehri gezdirmişler. Ba'dehû Balıkbâzârındaki dâra iletüp ber-dâr eylemişler" (GA, 1994: 256).

³⁴ "Merhûm Sultân Selîm mezbûrun [Mevlânâ Âhî] ba'z-ı ebyâtını görmüş. Kâbil-i vücûd ancak diyu pesend buyurup kâdâskerlere Âhînün sinn ü mâl ü câhını sormuş. Henüz mülâzımdur zamân-ı 'ömri erba'ın idüğine kalbimiz câzımdür didüklerinde ri'âyet eylesen dimişler. Anlar dahi tarîk muktezâsınca bir medrese arz eylemişler. Lakin ekâbirden biri kendüyi

göre Osmanlı'da müderris olabilmek çok basittir; zira insanlar yazdıkları bir beyitle/şiirle müderris olabilmektedir.

2.5. Diğer Kamu Görevlileriyle İlgili Anekdotlar

Osmanlı'nın devlet yönetiminde daha alt kademede görev yapan idarecilerle ilgili anekdotların yer aldığı bu bölümde ahlaksızlıkla hemhal olduğu iddia edilen bir kâtibe yer verilmiştir.

2.5.1. Kâtip Sıhrî'yi Ahlaksız Biri Olarak Gösteren Anekdot

Âlî, anekdota geçmeden önce verdiği bilgilerle Sıhrî'nin, 'Kız Memi', 'Sıhrî-i bî-haya' gibi lakaplarla bilindiğini ve hadım ağası zümresinden olduğunu söyleyerek okuyucuyu az sonra anlatacağı ahlaksız hikâyeye hazırlar.

Ayrıntılı tasvirlerle anlatılan anekdota göre at pazarı kâtibi olarak görev yapan Sıhrî, 'her ardına geçtiği davara binmeyi mümkün zannettiği için' beğendiği güzel yüzlü bir oğlanı alıp odasına götürür, bir gece boyunca, kendinden geçirinceye kadar yedirip içirir (sarhoş eder). Sabah, şarabın verdiği baş ağrısıyla uyanan oğlan; şalvarının, gömleğinin ve diğer çamaşırlarının yırtılmış olduğunu fark eder. Olayı öğrenen akrabaları Halep Beylerbeyinin huzuruna çıkarak oğullarını murdar ettiği gerekçesiyle Sıhrî'den şikayetçi olurlar. Beylerbeyi, adamlarına eziyet ve ihanet etmeye meyyal biri olduğu ve aralarında bir düşmanlık bulunduğu için Sıhrî'nin hayalarını kestirir ve onu cümle âleme rezil eder.³⁵

Anekdotta birkaç mesaj bulunmaktadır. Mesajlardan birine göre Osmanlı idarecilerinin seçiminde liyakat aranmamakta, ahlakî ve cinsî zaafı bulunan insanlar idareci olabilmektedir.³⁶ Bir başka mesaja göre Halep Beylerbeyliği görevini yürüten şahıs (Kubad Paşa), adamlarına eziyet ve ihanet etmeyi sevmeyen, adamlarını koruyan kollayan biri olsa -tezkire yazarının isteği bu yöndedir- Sıhrî'nin sapkın ve ahlaksız davranışı cezasız kalacaktır. Yani kâtibin cezalandırılması işlediği kabahatten ve ahlaksızlığından dolayı değildir.

2.6. Etnik Kimliklerle İlgili Anekdotlar

Şuara tezkirelerinde yer alan biyografilerde şairlerin hangi milletten oldukları bilgisine de yer verilir. Bu bölümde ele alınan konu şairlerin etnik kimliklerine dair somut bilgiler değil etnik kimlikler hakkında anekdotlar vasıtasıyla verilen olumsuz mesajlardır. *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısımında* bu minvalde bir anekdot tespit edilmiştir ve bu anekdota göre Türkler hırsız tıynetli insanlar olmakla itham edilmektedir.

pâyeye çalmış. Sana küllî ri'âyet buyurulmuşdur. Kabul itme diyü itmâ'la yoldan çıkarmış. Hâlâ ki adem-i kabûli arz olındukda nâ-kâmlığına sebep olmuş. Henüz zillet-i mülâzemetden mahzûz ancak bir dahi anı bana anman buyurulmuş" (GA, 1994: 174).

³⁵ "Defterdâr Sirozî Hasan Çelebi ile Halebe vardukda Sıhrî at bâzârı kâtibi olmuş. Her ardına geçdüğü tavâra binmek mümkün sanup bir sâde-rû oğlanı odasına götürmüş. Bir gice sabâha dek vâfir yedürüp içirmiş. Hattâ derdmendi kendüden geçürmüş. İrtesi ki oğlan ser-hâb-ı humârdan bîdâr olmuş. Bend-i şalvârını bürîde tonını pîrâhenini derîde bulmuş. Akrâbâsından olan müselmanlar seherden Halep Beglerbegisi Kubâd Paşa divânına varmışlar. Sıhrî bu ermedi murdârlamış diyü şikâyet kılmışlar. Meger ki Paşa ile defterdârun adâvet-i sâbıkası var imiş. Adamlarına siyâset ü ihânet kılmaga talebkâr imiş. Eşegine güci yetmez semerin döger. At bâzârı kâtibi derdmend Sıhrîyi götürmüş hayâların budatup rüsvâ-yı 'âlem itmiş" (GA, 1994: 228).

³⁶ Benzer durum önceki bölümlerde ele alınan Müderris İshak Çelebi için de söz konusuydu (Bk. 2.1.2. başlıklı bölüm).

2.6.1. Türkleri Hırsız, Türklüğü Hakir Gösteren Anekdot

Âlî, 'Divane Husrev' olarak nam salmış bir şahsın hazırcevaplık ve bir vaka esnasında anında şiir söyleme maharetini ispat etme bahanesiyle bir anekdot anlatır. Anekdotla göre ziyafet meclisine misafir olan 'Türk'ün biri' mecliste gözüne kestirdiği yaldızlı bir çalar saati, altın kaplı hokka zannederek cebine indirir.³⁷ Meclisin sahibi saatinin yerinde olmadığını fark eder fakat henüz meclisten giden olmadığı için, bir yerden çıkar düşüncesiyle, telaşa kapılmaz. Zaman tamam olduğunda Türk'ün cebindeki saat çalmaya başlar ve hırsızlığı aşikâr olur. Bu olay üzerine Husrev duruma uygun bir kıta söyler.³⁸

Âlî'nin "Husrev" biyografisini anlatırken yer verdiği bu anekdotta Türkler, hırsızlığı âdet edinmiş bir millet olarak gösterilmektedir. Ayrıca anekdotta 'Türk'ün biri' gibi alelade bir ifadeyle Türk kimliği hakir görülmekte, ırkçı bir söylemle aşağılanmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Zihinleri kirli bilgilerle beslenmiş insanlar, güçlü muhakeme veya analitik düşünme yeteneğine sahip olsalar bile, doğru sonuçlara ulaşamazlar. Bu sebeple ilim adamı, kaynak edindiği eserlere şüpheyle yaklaşmayı en doğal hakkı olarak görmelidir. Ele aldığı kaynağa şüpheyle yaklaşan tarihî veya edebî metin araştırmacısı, kaynağının hangi tezi desteklediğini göz önünde bulundurduğunda o eserin neye hizmet ettiğini kolayca anlar. Bunun tersine davranan araştırmacı ise taklitle, övmeye yahut şerhle ilgilenir ve incelediği eserin temiz veya kirli amacına hizmet eder.

Bu makalede seçilen yöntem, daha önce de belirtildiği üzere, incelenen eser üzerinde teknik ve bütüncül bir kaynak tenkidi çalışması olduğu iddiasında değildir. Zira kullanılan metot/bakış açısı, sezgi ve muhakeme üzerine kurulmuş basit bir metottur ve hiçbir yönüyle *Kühü'l-Ahbâr*'ın sahliliğini tespit edebilme kudretine sahip değildir.³⁹ Fakat eser, sahlilik yönünden kendisinden şüphe duyulmayı hak edecek verilerle doludur. Anekdotlar vasıtasıyla elde edilen ve okuyucunun zihninde Osmanlı hakkında olumsuz imajlar oluşturan bu veriler, maddeler hâlinde sıralanacaktır:

³⁷ Eserde saati çalma işi, "Postun içinde güm kılır" şeklinde anlatılır. Bu ifade dil açısından kusurludur. Eserde yer alan dil hataları ayrı ve kapsamlı bir araştırmamızın konusudur. Bu konuda farklı örnekler için bk. Menderes Coşkun, "Gelibolulu Ali'nin Kühü'l-Ahbâr'da Türkçeyi Kullanım Sorunları" (Yayımlanmamış Bildiri), *Uluslararası Gelibolulu Mustafa Ali Çalıştayı*, 28-29 Nisan 2011, TDK, Ankara.

³⁸ "Ekâbirden biri eşrâf-ı Etrâkdan niçeleri ziyâfet idüp ve kendüsi dahi anlardan peydâ olmagla olanca tuhfelerin tertîb-i zîb ü zînet itdükde Türkün biri yaldızlı sâ'atlerün birini görür. Zer-endûd bir hokka kıyâs idüp postun içinde güm kılır. Sâhib-meclis çalar sâ'atini yerinde bulmaz. Bu meclisten kimse gitmemişdür lâbüd bulunur ola diyu âzürde olmaz. Vaktâ ki bir sâ'at tamâm olur. Türkün cebindeki sâ'at velvele itmege başlar. Mezbûr Husrev o meclisde hâzır olmagın bedîhe bu kıt'ayı nazmla edâ kılır. Kıt'a: Bir sadâ çıkdı içinden kürkün/Bire ne şu didi biri Türkün/Bildiler anı ki sâ'at çaldı/Sâ'atı geldüğü sâ'at çaldı" (GA, 1994: 304).

³⁹ Bu konu üzerine çalışma yapacak tarih ve edebiyat araştırmacılarının her şeyden önce dil ve üslûptan hareketle yazarlık tespiti -İngilizcedeki terimiyle "authorship attribution"- konusunda uzmanlaşmaları yani dil tenkidi araştırmaları ile modern üslûp çalışmalarını iyi bilmeleri gerekmektedir.

- Osmanlı Devleti'nin en şaşaalı döneminde yazıldığı bilinen eserde devlet büyükleri, idareciler, kadılar, müderrisler, âlimler,... aşağılık insanlar olarak gösterilmektedir.
- Devrin padişah ve şehzadeleri ayyaş, vahşi ve ilkel; onların en yakınında tuttıkları, güven duydukları insanlar ise ahlaksız kimseler olarak anlatılmaktadır.
- Devletin önemli mallarının/görevlerinin teslim edildiği insanlar emanete hıyanet etmekte ve bu durum padişahlar tarafından hoş görülmemektedir.
- Eserde anekdotlar vasıtasıyla, Osmanlı toplumunda eşcinsel ilişkilerin, oğlancılığın sıradan ve normal kabul edildiği izlenimi uyandırılmaya gayret edilmektedir.
- Eserdeki anekdotlarda akşam şarap içen, zina eden insanlar, sabah namaz kıldırmakta, medresede ders okutmakta, mahkemelerde hüküm vermekte, camilerde vaaz etmektedir. Üstelik bu derbeder yaşam tarzı, güya toplumda herkes tarafından bilinmekte ve kabul görmektedir.

Bilimin şüpheden beslendiğini bilen, tarihine ve değerlerine saygı duyan, eski metinlerdeki bilgilere, kutsamadan, iman etmeden yaklaşan her Türk edebiyatı tarihi araştırmacısı, yukarıdaki mesajlara benzer veriler barındıran eserlere şüpheyle yaklaşmayı ve bu eserleri iç ve dış tenkide tabi tutmayı görev bilmelidir.

Kaynakça

- AKALIN, Sami (1984). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- AKAR, Harun (2010). *Heşt-Behişt (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin-Sözlük)*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi).
- AKSÖZ YILDIRIM, Munise (2002). "Almanca ve Türkçe Sözlüklerde Anekdot (Anekdot) Yazın Teriminin İrdelenmesi". Adana: *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. S. 22. Volume: 2. s. 64-73.
- ÂŞIK ÇELEBİ (2010). *Meşâ'irü's-Şu'arâ* (Haz. Filiz Kılıç). İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- BAUSINGER, Hermann (1968). *Formen der Volkspoesie*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- BAYKARA, Tuncer (2010). *Tarih Araştırma ve Yazma Metodu*. İstanbul: IQ Sanat Yayıncılık.
- BLOCH, Marc (1994). *Tarihin Savunusu ya da Tarihcilik Mesleği* (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: Gece Yayınları.
- BUZPINAR, Şit Tufan (2009). "Surre". *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları. Cilt: 37. s. 567-569.
- CARR, Edward Hallet (1993). *Tarih Nedir?* (Çev. Misket Gizem Gürtürk). İstanbul: İletişim Yayınları.
- CLOT, Andre (1994). *Fatih Sultan Mehmet* (Çev. Necla Işık). İstanbul: Milliyet Yayınları.

- COŞKUN, Menderes (2009). "Türk Tarih ve Edebiyat Kaynaklarının İç ve Dış Tenkidi Meselesi". *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 4/2 Winter. s. 188-197.
- COŞKUN, Menderes (2011a). "Latifi'de Oryantalizmin Parmak İzleri: Latifi'nin Türk ve İslam Büyüklerini Anekdotlar Vasıtasıyla Değersizleştirme Gayreti". Isparta: *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 23. s. 145-169.
- COŞKUN, Menderes (2011b). "Latifi'nin Türkçeyi Kullanma Sorunları" (Yayımlanmamış Bildiri). *1st International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics* (May 5-7). Sarajevo/Bosnia Herzegovina: International Burch University.
- COŞKUN, Menderes (2013). "Tezkirecilerin Sultan Ahmed'i Değersizleştirme Gayretleri-1". İstanbul: *Yağmur Dergisi*. Sayı: 68. s. 6-11.
- ÇAKAR, Enver (2002). "Kanuni Sultan Süleyman Kanun-nâmesine Göre 1522 Yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdarî Taksimatı". Elazığ: *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 12, Sayı: 1, s. 261-282.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed-TANYERİ, M. Ali (1989). *Üsküplü İshak Çelebi, Divan-Tenkidli Basım*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (2006). *Divanlar Arasında*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- ÇETİN, Nurullah (2008). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap.
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf (1992). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Altın Kitapları Yayınevi.
- EMECEN, Feridun (2009). "Selim I". *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları. Cilt: 36. s. 407-414.
- ERÜNSAL, İsmail E. (2008). "Revân". *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları. Cilt: 35. s. 30-31.
- GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ (1994). *Kühü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı* (Haz. Mustafa İsen). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- GROTHER, Heinz (1971). "Anekdote". *J.B.*. Stuttgart: Metzlerische Verlagsbuchhandlung und Carl Ernst Poeschel Verlag.
- İPŞİRLİ, Mehmet (2006). "Müderris". *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları. Cilt: 31. s. 468-470.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal (1975). *Edebiyat Terimleri Kılavuzu*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- KARABAĞ, Gülin (2011). "Disiplinlerarası Tarih Çalışması". *Tarih Nasıl Yazılır? Tarihyazımı için Çağdaş Bir Metodoloji* (Ed. Ahmet Şimşek). İstanbul: Tarihçi Kitabevi. s. 223-255.
- KARABEY, Turgut (1999). *Ahmet Paşa Hayatı Sanatı Eserleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- KINALIZÂDE HASAN ÇELEBİ (1981). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ* (Haz. İbrahim Kutluk). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KINALIZÂDE HASAN ÇELEBİ (2009). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ - 2 Cilt* (Haz. Aysun Sungurhan Eydurhan). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78466/kinalizade-hasan-celebi--tezkiretus-suara.html> (Erişim Tarihi: 10.10.2015)
- KORKMAZ, Vedat (2012). *Latîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerinin Anekdotlar Yönünden İncelenmesi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- KORKMAZ, Vedat (2014). "Anekdotlarındaki Mesajlar Bakımından Latîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerinin Tenkidi". *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 9/6 Spring 2014. s. 745-760.
- KÖPRÜLÜ, Orhan F. (1972). "Velâyetnâme-i Sultan Şücaeddin". İstanbul: *Türkiyat Mecmuası*. s. 177-184.
- KURNAZ, Cemal (1998). "Hayâlî Bey". *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları. Cilt: 17. s. 5-7.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. (1998). *Tarih Araştırmalarında Usûl*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- LATÎFÎ (2000). *Tezkiretü'ş-şuarâ ve Tabsiratü'n-nüzemâ* (Haz. Rıdvan Canım). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- LEVEND, Agâh Sırrı (1998). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- PETSCH, Robert (1942). *Wesen und Formen der Erzählkunst*. Max Niemeyer Verlag.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (1996). *Edebiyat Sözlüğü*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Reallexikon der Deutschen Literaturwissenschaft* (1997). Berlin: Walter de Gruyter&co.
- SAY, Yağmur (2010). *Kalenderî, Alevi ve Bektaşî Kültünde Önemli Bir Alp-Eren Gazi: Şucâ'eddîn Velî (Sultan Varlığı) ve Velâyetnâmesi*. Eskişehir: Eskişehir Valiliği Yay.
- Sehî Bey (1998). *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Behişt* (Haz. Mustafa İsen). Ankara: Akçağ Yayınları.
- SEYMEN, Emine (2008). *Sehî Bey ve Latîfi Tezkirelerinde İstitrâd*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- TOGAN, A. Zeki Velidi (1981). *Tarihte Usûl*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

